

Honger in de Hoorn van Afrika: een drama in kaarten en grafieken

Regenval

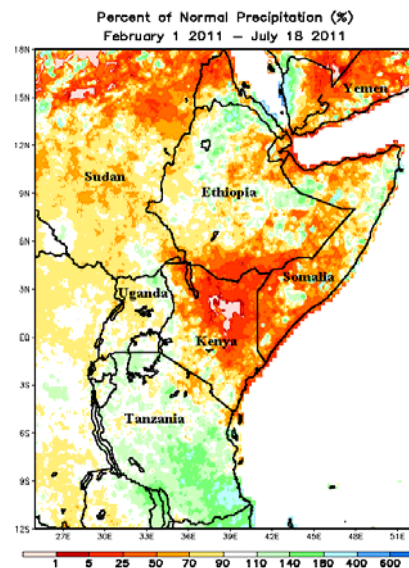
De regenseizoenen van de laatste jaren waren al niet goed geweest, al werd de regio van de Hoorn van Afrika ook af en toe opgeschrikt door stortregens met overstromingen als gevolg. Maar over het geheel genomen was de water- en graassituatie voor de grotendeels nomadische veeteelt bij het begin van de kleine regens van 2010 al tamelijk slecht, waren de beesten er niet goed aan toe en was de lokale economie in de hele regio van en rondom Somalië verzwakt. Dat lag deels aan het aanhoudende geweld en de anarchie in Zuid Somalië, waar de fanatiek Islamitische Al Shabaab militie grotendeels heer en meester waren. Alleen in een deel van Mogadishu had de door de VN erkende regering van Somalië nog wat te vertellen, militair gesteund door de troepen van de Afrikaanse Unie, bestaande uit soldaten uit Burundi en Oeganda.

De regens van de kleine regentijd (oktober-november 2010) bleven grotendeels uit door de invloed van La Niña en de regenval van de grote regentijd (maart-augustus 2011) was buitengewoon beperkt. Dit is te zien op een kaart met de regenval in de periode februari-juli 2011 (Figuur 1). Te zien is dat de kern van het droogtegebied in noordoost Kenia ligt, met voor een deel zelfs minder dan een kwart van de normale regens voor die maanden. Maar ook delen van zuid Ethiopië en zuid Somalië zijn er zeer slecht aan toe, zij het niet overal even erg. Toch zou de hongersnood zich het eerst manifesteren in zuid Somalië. Op deze kaart is te zien dat niet alle nomadische veeteeltgebieden onder de droogte te leiden hebben: in de Maasai- en Pokot-gebieden (zuid respectievelijk noordwest Kenia) viel er voldoende regen en dat gold al helemaal voor Oeganda (bijvoorbeeld het Karimojong-gebied in het noordoosten, ook een veehouders-gebied) en voor delen van Somaliland en Puntland, semi-autonome gebieden in de punt van de Hoorn. Ook is te zien dat bijvoorbeeld in Tanzania de regens bovengemiddeld zijn geweest en dat geldt ook voor het gebied rondom het Victoriameer en voor een deel van de 'graanschuur van Kenia' in het gebied ten noordoosten daarvan.

Normaal geven in de droge gebieden van deze regio de regens in oktober-november een verbetering van de graassituatie en in de valleien en relatief nattere delen ook mogelijkheden voor snelle gewasoogsten (vooral sorghum en gierst, maar ook wel wat maïs). Nu werd er vrijwel niets geoogst en verslechterde de graas- en water-

situatie. Na een aantal droge maanden gaat het normaal goed regenen vanaf maart/april en dat duurt dan tot augustus. In 2011 begonnen de 'grote regens' later en was de regenval veel lager dan normaal; de oogst kan grotendeels als mislukt worden beschouwd en in delen van het gebied stierf in deze periode meer dan 30% en in sommige gebieden 60% van het vee, vooral schapen en koeien (kamelen en geiten kunnen wat langer tegen extreme omstandigheden).

Figuur 1 De regenval in de periode februari-juli 2011 als afwijking van het langjarige gemiddelde

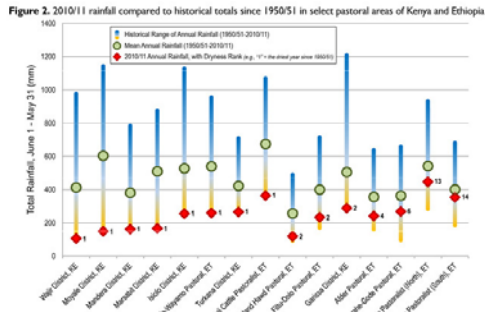

Bron:

<http://saweatherobserver.blogspot.com/2011/07/famine-declared-due-to-drought-in.html>

In juli verscheen een studie die duidelijk maakte dat als men de gemiddelde regenvalgegevens voor het regenjaar (1 juni - 31 mei) van de laatste zestig jaar vergeleek met de regens in de periode juni 2010 - mei 2011 (zie Figuur 2), deze droogte in de Hoorn van Afrika tot de ergste van de laatste zestig jaar behoorde. Vooral de regenstations in oostelijk en noordelijk Kenia laten een dramatische situatie zien. Voor zuid Somalië ontbreken deze gegevens, maar de situatie daar zal op de meeste plaatsen ook slecht zijn geweest.

Figuur 2 Regenvalstations in de Hoorn: de regens van 2010-2011 vergeleken met het langjarige gemiddelde

Bron: <http://aqviva.dk/2011/07/east-africa-new-analysis-indicates-that-201011-was-one-of-the-driest-years-in-the-eastern-horn-since-195051/>

Hongersnood

Op 22 juli werden twee gebieden van Somalië officieel uitgeroepen tot hongersnoodgebieden: Bakool en Lower Shabelle (kaart: VoA 22/7/2011; zie Figuur 3a). De VN spreekt van een hongersnood als aan vier condities is voldaan: a) meer dan 20% van de bevolking heeft minder dan 2100 kilocalorieën voedsel ter beschikking per dag; b) meer dan 30% van de kinderen leidt aan acute ondervoeding¹; c) er zijn minimaal twee doden per 10.000 mensen per dag; en d) er

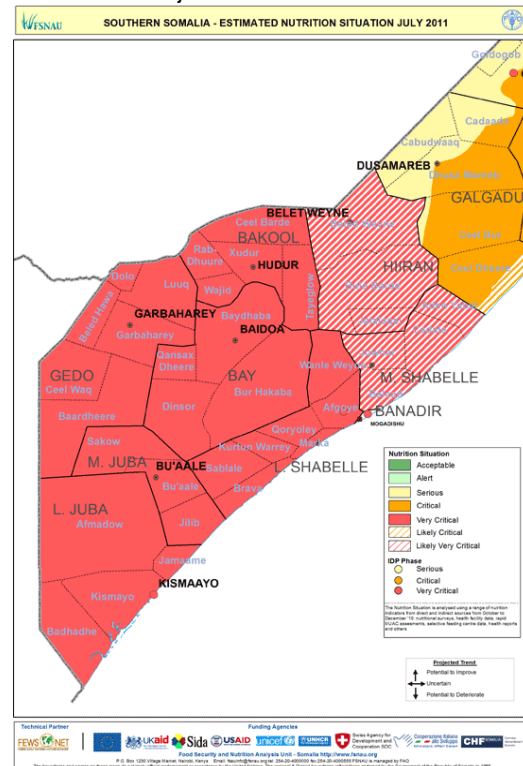
Figuur 3a De hongersnoodgebieden in Somalië op 22 juli 2011

zijn meer dan vier dode kinderen per 10.000 kinderen per dag. Begin augustus wordt geschat dat er al meer dan 29.000 kinderen zijn gestorven, op wat 'de wegen des doods' zijn gaan heten.

Op 3 augustus zijn ook de agro-pastorale gebieden van Balcaad en Cadale districten in Middle Shabelle, en de settlements voor 'interne vluchtelingen' (Internally Displaced Persons) in de Afgoye corridor en in Mogadishu tot hongersnoodgebied verklaard (http://www.fsnau.org/download/FSNAU_FEWSNET_020811_press_release_030811.pdf).

Figuur 3b De hongersnoodgebieden in Somalië, eind juli 2011

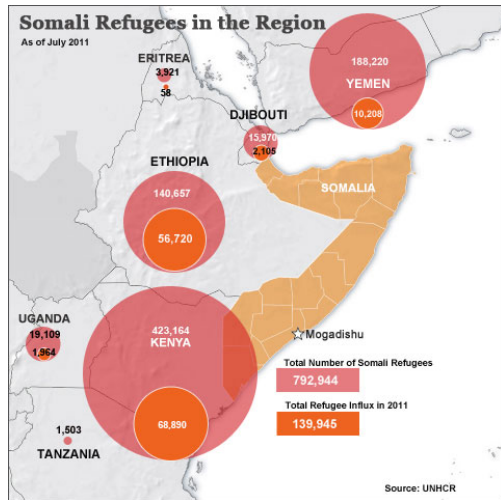
Volgens gegevens van het Voedings-bewakingsstelsel voor Somalië is inmiddels heel zuidwest Somalië een hongersnoodgebied (zie <http://www.fsnau.org/products/maps/nutrition-situation-maps>).

Vluchtelingen

In juli 2011 was er een grote stroom vluchtelingen op gang gekomen naar de buurlanden en die voegde zich bij de vluchtelingen die er soms al jaren zitten, zoals die in het Dadaab-kamp in Kenia. Dat kamp was eind juni gegroeid tot tegen de half miljoen inwoners en Dadaab was daarmee de op twee na grootste stad van Kenia geworden, kleiner dan Nairobi en Mombasa, maar groter dan Kisumu en Eldoret!

¹ Het gaat hier om de verhouding tussen lichaamsgewicht en lengte van de kinderen. Een percentage van 10-15% op deze indicator bij een dwarsdoorsnede van de kinderen onder de vijf jaar van een bevolking duidt al op een ernstige situatie en vanaf 15% spreekt men van een zeer ernstige situatie (<http://www.who.int/nutgrowthdb/about/introduction/en/index5.html>). Deze grenswaarde van 15% moet niet verward worden met die voor indicatoren van chronische ondervoeding: ondergewicht voor leeftijd (grenswaarde: 30%) of vertraagde lengtegroei (grenswaarde: 40%).

Figuur 4 Somali-vluchtelingen in de regio

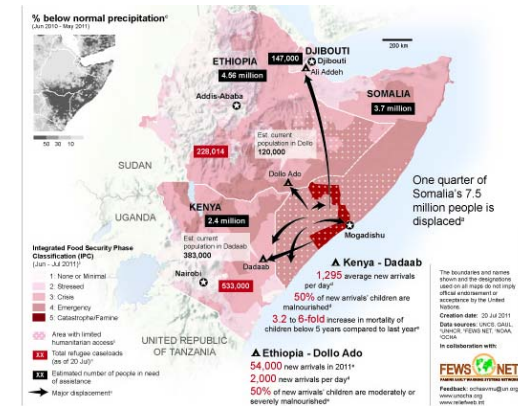

Bron:

<http://www.voanews.com/english/news/africa/WHO-Five-More-Regions-in-Southern-Somalia-on-Brink-of-Famine-126017398.html> (Voice of America 22 July 2011)

Op 20 juli kwam OCHA (UN Office for the Coordination of Humanitarian Affairs) met een informatieposter waarbij onderstaande kaart werd gebruikt (Figuur 7).

Figuur 7 Vluchtelingenstromen en aantallen volgens OCHA, eind juli 2011

Bron:

http://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/DR-2011-000029-KEN_0720.pdf

Figuur 5 Luchtfoto van het Dagahaley vluchtelingenkamp, deel van Dadaab in Kenia

Bron: <http://worldnews.about.com/od/somalia/iq/Somalia-Famine/Dadaab-Refugee-Camp.htm> (Photo by Oli Scarff/Getty Images)

Figuur 6 In Dabaab wordt in tenten geleefd

Bron:

<http://thelargest.net/wp-content/uploads/2011/03/dadaab-camp.jpg>

Ook werd aangegeven dat de cijfers voor 'algemene acute ondervoeding' (*global acute malnutrition*) extreem hoog waren in delen van Somalië (55% in Bay, 40% in Juba, 23% in Gedo en 15% in Mogadishu, de hoofdstad waar op dat moment 100.000 mensen naar toe waren getrokken), Kenia (37% in noordoost Turkana, 28-33% in Mandera, tussen 15 en 25% onder nieuwkomers in het Dadaab kamp) en in Ethiopië (45% onder nieuwkomers in het Dollo Ado kamp).

Inmiddels waren de voedselprijzen overal in de regio al een aantal maanden vrij dramatisch aan het stijgen. In Nairobi waren de groothandelsprijzen voor een kilo maïsmeel, het belangrijkste voedsel, gestegen van een gemiddelde van 18 Keniaanse Shilling (ongeveer 0,14€) via 20 KSh eind 2010 tot 30 KSh in april 2011 en 40 KSh in juni. De verkoopcijfers bij de kleine handelaren en in de winkels stegen in juni al tot boven de 60 KSh in het noordoosten van het land en tot tegen de 50 KSh in het noorden (in de buurt van de 0,50€ per kilo). Als we ervan uitgaan dat een gemiddelde Keniaan per dag ongeveer driekwart kilo maïs(equivalenten) nodig heeft om te leven, dan zou dit tegen die prijs op jaarbasis neerkomen op een minimale kostenpost per persoon van 15.000 KSh (ofwel ca 120€; voor veel arme Kenianen, ook die in Nairobi zelf, is dat onbetaalbaar). Begin juli waren er in Nairobi vrij ernstige voedselrellen, ondanks het feit dat de Keniaanse overheid de importheffingen op voedsel tijdelijk had afgeschaft om de prijsstijgingen te drukken; hier en daar liepen die prijzen ook al op tot 100 KSh per kilo (<http://www.bbc.co.uk/news/14065847>).

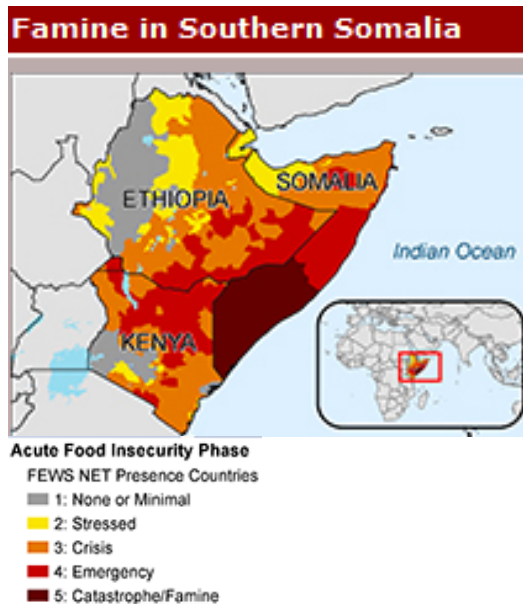
Voor augustus/september voorspelde het Famine Early Warning System Network in juli dat

ASC Info sheet 11/2011

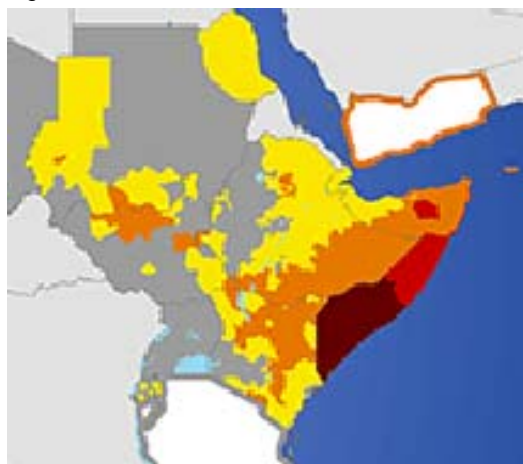
de hongersnood zich zou hebben verspreid over een veel groter gebied, als er niet snel zou worden ingegrepen (Figuur 8). Dit FEWS netwerk is een belangrijke bron voor het voorspellen van hongersnoodrampen en wordt gefinancierd door de Amerikaanse hulporganisatie USAID.

Figuur 8 Verwachte hongersnoodsituatie volgens Famine Early Warning Systems Network (USAID; agro-climatic monitoring)

Figuur 8a Augustus-september 2011

Figuur 8b Oktober-december 2011

(Bron: <http://www.fews.net/Pages/imageryhome.aspx?map=0>; dl: 5 aug 2011).

Voor de verwachte situatie in oktober-december 2011 (middellange termijn-voorspelling), gaat men er blijkbaar van uit dat de gemobiliseerde internationale hulp en de eigen activiteiten van de overheden en de bevolking in Kenia en Ethi-

opië voldoende in staat zullen zijn om de ergste gevolgen te verzachten, maar dat de situatie in Somalië kritiek tot catastrofaal zou blijven.

Verwachting

Volgens een bron met gedetailleerde gegevens (<http://danielberhane.wordpress.com/2011/07/22/somalias-famine-to-expand-forecasted-map-and-scenario/>) is de verwachting dat de juli-augustus oogst (de normale 'Gu oogst') in (zuid) Somalië als geheel minder dan 50% zal bedragen van wat normaal is, maar dat de graanoogsten in het grootste deel van Oost-Afrika normaal zullen zijn. Ook wordt gemeld dat de invloed van La Niña nu is uitgewerkt en dat de vooruitzichten voor het volgende seizoen weer goed zijn, maar dit moet in september a.s. nog blijken. (zie <http://www.fsnao.org/downloads/FSNAU-Humanitarian-Situation-Update-July-6th-2011.pdf>).

De verwachting is wel dat de lokale prijs voor graan op de voedselmarkten nog wat verder zal stijgen, al werkt de prijs van geïmporteerd graan (met name rijst) als een plafond. De graas-mogelijkheden voor het overgebleven vee blijven nog een tijd slecht, ook al wordt voor de periode van de kleine regens vanaf oktober verbetering verwacht (de voorspelling is dat die regens weer 'normaal' zullen zijn). In een situatie van sterk verslechterde gezondheid, zoals nu in een groot deel van de regio, zal het begin van de kleine regens in oktober (in Somalië de Deyr regens genoemd) zorgen voor grote additionele ziekte en sterfte (vooral malaria is een groot risico).

Ook is de verwachting dat het aantal stuks jongvee erg laag zal zijn en dus de voor menselijke consumptie voorhanden melk minimaal. Door de grootscheepse migratie-stromen naar hulpkampen staat de aanwezige arbeid die nodig is voor de normale veehouderij- en akkerbouw-werkzaamheden als de regens starten ook onder druk. Tot ver in 2012 zal er sprake zijn van een zeer ernstige situatie in een groot deel van deze regio.

Daar komt natuurlijk bij dat onduidelijk is wat er overgebleven is van de Al Shabaab milities na hun recente terugtocht uit Mogadishu en hoe zij de voedseldistributie al dan niet negatief blijven beïnvloeden. Dat geldt dan niet alleen voor de voedseldistributie van de mondiaal opererende hulporganisaties als het Rode Kruis, de Wereldvoedselorganisatie en de partnerorganisaties van westerse NGO's in het gebied; het geldt ook voor de hulpstroom die inmiddels op gang is gekomen vanuit Islamitische landen en hulporganisaties en vanuit de Somali-diaspora (ook vanuit Nederland) en Somalische banken als Dahabshiil.

Contactinformatie

Prof. Ton Dietz & Ir Wijnand Klaver
Afrika-Studiecentrum
Postbus 9555, 2300 RB Leiden
Tel: 071 5273376
E-mail: dietzaj@ascleiden.nl; klaver@ascleiden.nl